

**Зоя РОЖЧЕНКО**

викладач кафедри української та російської мов як іноземних, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, вул. Володимирська, 60, Київ, Україна, 01033

ORCID: 0000-0002-1046-1041

**Амірреза МОЛЛААХМАДІ-ДЕХАГІ**

викладач кафедри мов і літератур Близького та Середнього Сходу, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, вул. Володимирська, 60, Київ, Україна, 01033

ORCID: 0000-0003-4701-0620

**Бібліографічний опис статті:** Рожченко, З., Моллаахмаді, А. (2021). Славетна іранська поетеса сучасності Сімін Бехбахані та проблеми перекладу перської газелі індоєвропейськими мовами. *Folia Philologica*, 2, 61–74, doi: <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2021/2/6>

## СЛАВЕТНА ІРАНСЬКА ПОЕТЕСА СУЧАСНОСТІ СІМІН БЕХБАХАНІ ТА ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ПЕРСЬКОЇ ГАЗЕЛІ ІНДОЄВРОПЕЙСЬКИМИ МОВАМИ

Сімін Бехбахані – видатна іранська поетеса, відома за межами Ірану своїми політичними виступами на захист громадянських свобод, таких як права жінок, проти жорстоких форм покарань, проти ірано-іракської війни. Вона також брала участь у виступах матерів політичних в'язнів. Однак в Ірані Сімін Бехбахані більш відома не за політичну активність, а завдяки своїй ліричній поезії, написаній у формі газелі. **Мета** статті – огляд творчості Сімін Бехбахані та проблем перекладу її поезії сучасними європейськими мовами. В Ірані поетеса знана своїми ліричними віршами, які вона писала у традиційній для перської поезії формі газелі. Певні проблеми перекладу можна пояснити різними шляхами розвитку поезії східної та європейської культур, дослідження яких і стало **завданнями** роботи: 1) збереження метрики газелі; 2) збереження змісту газелі. Газель – форма, характерна для літератури Близького та Середнього Сходу і невластива європейським літературам. Газель виконували під акомпанемент струнних інструментів. Згідно нових досліджень, газель була покладена в основу розвитку європейського сонета. Автори статті роблять короткий огляд ритміко-мелодійних особливостей газелі та визначають її необхідні складові: бейт, матла, редиф тощо. У перекладі важливо зберегти ці складові, тому що ритміко-мелодійні характеристики газелі первинні відносно її змісту. **Актуальність** проблеми. Сімін Бехбахані відома як поет-новатор, яка поєднала жанри газелі і касиди. У статті розглянуто переклади газелей Сімін Бехбахані різними мовами: англійською та румунською. Переклад англійською мовою творів Сімін Бехбахані здійснювали різні перекладачі, базуючись на різних принципах відтворення оригіналу. У статті визначається, що в найвідоміших перекладах англійською мовою не були збережені ритміко-мелодійні характеристики перського оригіналу. Перекладачка Фарзана Мілані застосувала у своєму перекладі верлібр, який є характерним для англомовної поезії ХХ століття. Такий вибір можна вважати вдалим рішенням для Фарзани Мілані, яка народилася в Ірані та працює в Університеті Вірджинії. Перекладачка наблизилася до читачів англомовної культури і змогла зосередитися на відтворенні змісту віршів. **Висновки.** Румунський перекладач Константин Роман майстерно відтворив не ритмомелодичні характеристики перського оригіналу, а особливості англійського перекладу. Тому українським перекладачам слід урахувати цей досвід та орієнтуватися не на англомовний переклад, а на оригінальний перський текст.

**Ключові слова:** поетичний переклад, газель, сонет, касида, редиф, верлібр, перська поезія, український переклад, ірано-іракська війна.

**Zoya ROZHCHENKO**

Lecturer at the Department of Ukrainian and Russian as Foreign Languages, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Volodymyrska st., 60, Kyiv, Ukraine, 01033  
ORCID: 0000-0002-1046-1041

**Amirreza MOLLAAKHMADI-DEKHAHI**

Lecturer at the Department of Languages and Literatures of the Middle East, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Volodymyrska st., 60, Kyiv, Ukraine, 01033  
ORCID: 0000-0003-4701-0620

**To cite this article:** Rozhchenko, Z., Mollaakhmadi-Dekhahi, A. (2021). Slavetna iranska poetesa suchasnosti Simin Bekhbakhani ta problemy perekladu perskoi hazeli indoievropeiskymy movamy [The great poet of Iranian modernity Simin Behbahani and some interpreting problems in the translation of Persian ghazal into Indo-European languages]. *Folia Philologica*, 2, 61–74, doi: <https://doi.org/10.17721/fofia.philologica/2021/2/6>

## THE GREAT POET OF IRANIAN MODERNITY SIMIN BEHBAHANI AND SOME INTERPRETING PROBLEMS IN THE TRANSLATION OF PERSIAN GHAZAL INTO INDO-EUROPEAN LANGUAGES

*Simin Behbahani is the most outstanding contemporary Iranian poet famous for her participation in political actions for civil freedoms such as women's rights, against cruel forms of punishment and against Iran-Iraq war. She participated in the movement of mothers of political prisoners as well. But she became more famous in Iran for her lyrical poetry written in a traditional form of ghazal and not for her political activities. The aim of the article is to make the analyses of Simin Behbahani's poetry and to consider the problems of its translation into different European languages. Such problems can be explained by the different ways of poetry in the eastern and western cultures: 1) the problem of keeping the metrics of ghazal; 2) the problem of keeping the sense of ghazal. Ghazal as the form originated in the Arabic literature was spread through the Near and Middle East culture and it was not known in Europe until 19<sup>th</sup> century. From the very beginning ghazal was performed against the backdrop of playing stringed musical instruments. According to the last researchers, ghazal became a base for the development of European sonnet. The authors of this article make a short review of the rhythmical features of ghazal and define its main components, such as bayt, matlaa, radif and others, that should be present at the translated text. It is important to keep these components in verse while translating because rhythmical characteristics of the ghazal are primary relatively to its sense. Scientific novelty. Simin Behbahani is known as a pioneer, who combined in her poetry genres and style of qasida and ghazal. This article deals with the translation of the ghazals by Simin Behbahani into different European languages, such as English and Romanian. Various poems by Simin Behbahani were translated by several interpreters who based their work on different reproduction principles of the original text. Metric and rhythmic of Persian verses were not kept even by the best translators into English. Farzane Milani used in her adaptation the free verse (vers libre) which had become the national form in the English poetry of the 20<sup>th</sup> century. This choice is good for translator who was born in Iran and now works at the University of Virginia. She made Persian verse understandable for native English speaker and focused at the main substance of poetry. In conclusion, Romanian translator reproduced metric and rhythmic features of the English translation but not of the Persian original. That's why Ukrainian translators must take in account such experience and use the original text for reading.*

**Key words:** poetry translation, ghazal, sonnet, radif, qasida, free verse, Persian poetry, Ukrainian translation, Iran-Iraq war.

**Актуальність проблеми.** Сучасна іранська поетеса Сімін Бехбахані відома в усьому світі. Вона була двічі номінована на Нобелівську премію з літератури, але в Україні про неї не знають через брак адекватних перекладів. Перекладати поезію надзвичайно складно, і це загальновідомий факт. Крім поетичного хисту, перекладач має володіти теоретичними знаннями. Через недостатню вивченість сучасної іранської літератури таких знань досі бракує українським

шанувальникам східної поезії. Автори статті роблять огляд творчості поетеси, особливостей її віршування та перекладів окремих віршів індоєвропейськими мовами.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Публікації, присвячені творчості Сімін Бехбахані, в основному англомовні, написані іранцями, які емігрували до США та Канади. Ахмад Карімі-Хаккак – дослідник новаторства Сімін Бехбахані, яка істотно змінила тематику

газелі, що від свого виникнення була піснею кохання (Karimi-Nakkak, 1995). Згідно досліджень Ахмада Карімі-Хаккака, Сімін Бехбахані писала у жанрі політичної газелі («Країно моя, я тебе відбудую», «Безногий»), яка розвинулася в іранській літературі на початку ХХ століття (Karimi-Nakkak, 2014: 61). Фарзане Хеммасі вивчає твори Сімін Бехбахані, що були покладені на музику (жанр *соруд*, або урочиста пісня) (Hemmasi, 2017: 196). Ігор Маленький поєднав досвід перекладача зі східних мов та теоретика літератури, вивчаючи основні мотиви суфійської поезії (Malenkyi). Борис Михайличенко, професор Самаркандського державного університету імені Алішера Навої, визначив характерні жанрові та формальні ознаки східної газелі та її зв'язки з європейським сонетом (Mihailichenko. O zhanrovyyh kaprizah soneta).

**Метою статті** є огляд життя і творчості Сімін Бехбахані та проблем перекладу її поезії сучасними європейськими мовами.

**Виклад основного матеріалу.** Сімін Бехбахані (1927-2014) прожила довге життя і протягом усіх цих років залишалася найвпливовішою фігурою не лише в сучасній іранській поезії, а й у громадському русі Ірану. Вона народилася у Тегерані, в родині просвітника, редактора газети «Агдам», знаменитого поета, прозаїка і перекладача початку ХХ століття Аббаса Халілі (Simin Behbahani: Formidable Iranian poet). Її батько писав перською та арабською мовами та переклав 1 100 віршів «Шахнаме» Фірдоусі арабською. Аббас Халілі зазнав значного впливу ідей Александра Дюма-молодшого і його роману «Дама з камеліями» та написав свій власний роман «Чорні дні» – перший в історії іранської літератури твір про безправне становище мусульманської жінки. Автор підніс свій голос на захист відкинутих суспільством жінок «легкої поведінки», чиє життя описав тяжким, безрадіним і трагічним.

Однак не менший вплив на Сімін мала її мати, Фахр Азамі Аргун, яка теж писала вірші, грала на народному струнному інструменті тарі та викладала французьку мову. До того ж вона була активісткою Жіночої асоціації та перебувала в лавах Демократичної партії. З Аббасом Халілі вони прожили разом недовго. Вже через декілька днів після весілля Аббаса Халілі арештували за статті, що засуджували правлячий



**СІМІН БЕХБАХАНІ**  
(1927 – 2014)

режим, і відправили у заслання до Керманшаху на два роки. Час був неспокійний, правляча династія пала, однак Аббас Халілі вповні відбув призначений йому термін покарання. Лише під кінець заслання молода дружина одержала дозвіл на побачення, але зустрілася вже з іншою людиною, свідомість якої була змінена обставинами. Батько навіть не знав про народження доньки, побачивши її вперше, коли їй виповнився рік. Коли Сімін було 6 років, подружжя розлучилося, і вдруге батько побачив дочку, коли їй було вже 11 років. Невдовзі мати вийшла заміж за Аделя Халатбарі, редактора газети «Аянде Іран», і народила ще трьох дітей. У її домі збиралися відомі письменники та політичні діячі: Німа Юшидж, Малек о-Шоара Бахар (Мохаммад Тагі-Бахар), Саєд Нафісі. Сімін стала писати вірші у 12 років. Незабутнє враження на дівчинку справила зустріч із Парвін Етесамі, першою офіційно визнаною поетесою Ірану. Фахр Азамі Аргун спеціально запросила Парвін Етесамі до себе додому, щоб вона послухала і дала оцінку віршам її доньки (Simin Behbahani: National

Поет). Публічний дебют Сімін Халілі відбувся, коли їй було 14 років. Коли мати знайшла вірш Сімін, то зрозуміла, що поезія доньки не потребує виправлень чи доопрацювань. Але мати все ж таки вирішила надіслати вірш на об'єктивний розгляд другові сім'ї, уславленому поетові того часу Мохаммаду-Тарі Бахару (Mostyn). Наступного дня вірш був надрукований у газеті. Так почалося життя талановитої дівчинки в поезії. Її творче життя продовжувалося 70 років.

У 19 років Сімін вийшла заміж за Хасана Бехбахані та, проживши у шлюбі з ним майже чверть століття, уславила його прізвище. Незважаючи на те, що Хасан Бехбахані був освіченим чоловіком із поважної родини, погляди на життя у подружжя були різними. У цьому шлюбі Сімін Бехбахані народила двох синів, Алі та Хусейна, та доньку Овід (Mostyn). Вже вийшовши заміж за Хасана Бехбахані, вона одержала юридичну освіту, але на цьому не зупинилася і в подальшому вивчала літературну творчість та композицію у Тегеранському університеті. Протягом майже 30 років вона викладала у старших класах школи спочатку фізику і хімію (за своєю першою спеціальністю), а потім уже улюблену літературу. З 1962 року вона виступала зі своїми віршами на іранському радіо, причому писала їх на замовлення, задля заробітку, і не соромилася в цьому зізнатися, що свідчить про її професіоналізм (Simin Behbahani: National Poet). Після розлучення у 1969 році Сімін Бехбахані вийшла заміж за Манучехра Кушіяра, цього разу з великого і взаємного кохання. З ним вона зустрілася ще під час навчання у юридичній школі. У 1984 році Манучехр Кушіяр помер від хвороби серця.

Віхи життя Сімін Бехбахані свідчать про те, що, успадкувавши від батьків схильність до поетичної творчості, вона змогла розвинути природні здібності завдяки спілкуванню з видатними літераторами та громадськими діячами свого часу. Жінки її родини зовсім не були покірними, мовчазними та позбавленими самої лише можливості навчатися, якими звикли уявляти жінок ісламського виховання. Юридична освіта, яку вона одержала, допомагала їй у боротьбі за відстоювання прав жінок, а також інших політичних свобод. Вона послідовно виступала проти нелюдських форм покарання у вигляді відрубання кистей рук за крадіжки чи побивання камінням (а по суті жорстокого

вбивства) за подружню зраду. У зрілому віці Сімін Бехбахані мала беззаперечний авторитет, до неї прислухалися політики як усередині країни, так і за її межами. Також Сімін Бехбахані послідовно виступала проти війни.

Після закінчення школи у 1941 році вона вступила до молодіжної секції партії Туде (комуністичної партії Ірану). Тривалий час перебуваючи в лавах партії, Сімін Бехбахані неодноразово виступала з гострою критикою її керівництва. Зокрема вона заявляла, що партія Туде привела маси до освіти та просвіти, але, на жаль, упередження, заботони та несамостійності її лідерів поклали край її існуванню. Сімін Бехбахані вважала, що під час перевороту 1953 року багато хто з членів партії хотів приєднатися до стихійних громадських заворушень, але їм було сказано, що слід почекати рішення керівництва – однак рішення так і не було прийнято, і до виступів ніхто не долучився.

Її поезія 50-60-х років ХХ століття перебувала під впливом лівих ідей, що позначилося на збірках «Розбитий сетар» («سه تار شکسته»), 1951; «Слід» («جای پا»), 1954; «Свічадо» («چلچراغ»), 1955; «Мармур» («مرمر»), 1961; «Воскресіння» («رستاخیز»), 1971. Її феміністичні та антивоєнні настрої зазнавали критики після Ісламської революції 1979 року, але її популярність як у самому Ірані, так і серед іранської діаспори, захищала її від репресій.

Через три роки після Ісламської революції, наприкінці березня 1982 року, Сімін Бехбахані написала свій найвідоміший твір – вірш «Батьківщино моя, я тебе відбудую», присвятивши його своїй сучасниці, уславленій іранській письменниці Сімін Данешвар, з якою вони були подругами та однодумцями. Про написання віршів Сімін Бехбахані згадувала так: «Це були погані часи: страти через повішення на дахах, беззаконня та переслідування в ім'я ісламу. Моє серце краялося. Я була сама вдома. На кухні стояв маленький столик, я вхопила клаптик паперу і затиснула в руці ручку та усі страждання мого серця. Я сіла. Я відчула у своїх жилах плин поезії. Я бачила розруху і думала про те, що мені робити. Моя батьківщина була розбита і зруйнована. Я підвелася. Я випила чашку чаю і почала думати, чого ж я хочу. Мені не було з ким поговорити. Напередодні я зустрічалася із Сімін Данешвар, але вона була так само розбита і спустошена. Я від-

чувала її так, наче вона поряд і розмовляє зі мною. Чи плаче зі мною. Раптом я вирішила розпочати міркувати з надією про майбутнє. Я побачила світло. Я подумала, що навіть коли я помру, в мене є сили підвестися і знищити зло, і я написала: «Батьківщино моя, я тебе відбудую». І сама себе запитала: «Але ж як?» І моя душа відповіла: «Із власних кісток». Ось як був написаний мій вірш. І я присвятила свою пісню Сімін Данешвар, бо вона так само думала про нашу батьківщину і вболівала за неї» (Simin Behbahani, Renowned Iranian Poetess).

За своє життя Сімін Бехбахані написала більше 600 віршів та опублікувала їх у 20 збірниках. Її двічі номінували на Нобелівську премію (у 1999 та 2000 роках) (Simin Behbahani, Renowned Iranian Poetess). Багато з віршів Сімін Бехбахані стали відомими піснями. Їх виконували та виконують кращі іранські співаки.

Сімін Бехбахані часто брала участь у протестних виступах, включаючи рух матерів політичних в'язнів. У травні 2010 року, коли вона збиралася вилетіти до Парижу для участі в урочистостях на честь Міжнародного жіночого дня, Корпус стражів ісламської революції арештував її, паспорт у неї вилучили, а їй самій заборонили полишати країну. На той час Сімін Бехбахані було 82 роки, і вона не становила жодної загрози державному устрою, але представники влади чогось панічно її боялися.

Сімін Бехбахані віртуозно володіла поетичною технікою та вживала у своїх творах як давні поетичні форми (в основному газелі), так і нові (чарпаре). Для того, щоб проаналізувати та порівняти вірші Сімін Бехбахані і переклади її творів європейськими мовами, спочатку слід розібратися в тому, що ж таке традиційна газель у східній літературі.

Газель як віршована форма та жанр любовної лірики була запозичена з арабської поезії та тривалий час залишалася найпоширенішою на Близькому та Середньому Сході: окрім арабської літератури, в перській, перськомовній, а також у турецькій, узбецькій та азербайджанській поезії. У перекладі з арабської мови слово *газель* означає «оспівувати». Оспівували зазвичай прекрасну кохану. Однак у перській та генетично пов'язаній із ній таджицькій мові граматична категорія роду в іменника відсутня, що дає можливість адресувати один і той самий поетичний текст як жінці, так і чолові-

кові, якщо при цьому не вказується ім'я адресата або якісь риси, за якими його (чи її) можна ідентифікувати. Цю особливість перської мови часто використовують саме в газелі для надання таємничості любовним листам, підкреслюючи нерозголошення інтимних подробиць, відомих лише двом закоханим. В історії персько-таджицької літератури з давніх часів відомі жінки, які неприховано оспівували своє кохання. Зокрема можна згадати про перськомовну азербайджанську поетесу XII століття Мехсеті Гянджеві та про Джахан Малек Хатун, сучасницю Гафіза, чії вірші були опубліковані порівняно недавно – у 1995 році. Тому бажання автора приховати ім'я об'єкта своєї прихильності або якісь інші подробиці є суто художнім прийомом.

Виникла газель у VII столітті, її виконували під акомпанемент струнних інструментів. Отже, звідси випливає головна вимога до газелі: вона повинна бути милозвучною. Мелодійний малюнок газелі первинний, оскільки її зміст не становить загадки для слухача: це розповідь про пристрасне і нещасливе кохання поета, який не може забути свою прекрасну та жорстоку кохану або не може подолати обставини, що їх розлучили. Від часу свого виникнення форма газелі практично не змінилася, залишаючись у жорстко встановлених рамках, і вимагає від поета великої майстерності.

Відразу можна відзначити, що більшість різноманітних спроб сучасних поетів різних країн перекласти газелі виявляються невдалими, оскільки не варто навіть розпочинати переклад, не оволодівши філігранною технікою віршування. Ось чому переклади сучасної іранської поезії, не скутої рамками класичних форм касиди і газелі, виявляються більш успішними.

Класична газель складається з бейтів. Бейт (арабськ. 'дім') – двовірш у поезії народів Близького та Середнього Сходу, що виражає закінчену думку; може існувати як завершений окремий твір, а може утворювати інші, складніші форми. Двовірші, що організують бейт, називаються місра, тобто 'скати даху' або 'стулки дверей' – такою назвою образно передається симетрія побудови бейта із двох рівних напіввіршів. Перший бейт газелі має назву матла (араб. 'зачин'), у ньому напіввірші-місра римуються між собою (aa). Схема римування буде така: aa – ba – ca – da. Часто

в газелі є *redif* (араб. ‘той, хто сидить за вершником’) – слово або група слів, що розташовані наприкінці бейту після рими. В останньому бейті газелі часто фіксується ім’я автора. Це і є характерна ознака фінального бейту, або макта́ (араб. ‘перетин’): у ньому згадується літературне ім’я автора – тахаллу́с, що означає ‘прізвисько’.

Тематична спрямованість зрозуміла вже із самої назви: слово *газель* означає ‘оспівувати жінку’, ‘освідчуватися в коханні’. Для оспівування та освідчення застосовувався певний стандартний набір прийомів: найчастіше – метафори (нарциси – очі), рідше – порівняння та всілякі стилістичні викрутаси, притаманні тим мовам, на яких писалися газелі. Основною, ключовою стилістичною фігурою тюркської та перської поезії є гіпербола (перебільшення). Поет не просто кохає, але згоряє від любові, його тіло покривається тисячами ран, а його серце пронизують мечі, списи та стріли. Жорстока кохана, яка довела його до такого прикрого стану, прекрасна неземною красою, що виткана місячним сяйвом, пелюстками та пахощами квітів і дорогоцінним камінням.

У газелі, як метафора згубного кохання, часто вживається образ метелика, що летить на полум’я свічки. Якщо в газелі розповідається про троянду, чий пелюсток торкається ніжний вітерець, та про пташку, яка прилітає на гілку співати своїх пісень, це означає, що поет, як соловейко, буде оспівувати красу своєї коханої. При цьому газель залишається сповідальною та монологічною. Хоча поети здавна, ще з часів появи газелі у перській та перськомовній літературі, намагалися зробити її діалогічною, ці спроби вважаються невдалими (Mihailichenko, Tadzhihskaia gazel).

Отже, газель – це варіації на одну й ту ж саму тему, в яких застосовуються одні й ті ж самі прийоми, відтак майстерність поета – створити щось нове у жорстко встановлених рамках. Необхідною складовою газелі є ритмічний малюнок, без збереження якого (або ж його стилізації чи заміщення) не можна говорити про успішний переклад. Слов’янські поети та перекладачі ХХ століття, як українські (Леонід Первомайський, Василь Мисик), так і російські (Ілля Сельвінський, Осип Румер, Семен Ліпкін, Наум Грєбнев, Анатолій Старостін) досконало оволоділи цією поетичною технікою.

Дослідники завжди звертали увагу на подібність близькосхідної газелі до європейського сонету у їхній тематиці та за деякими формальними ознаками. Тривалий час вважалося, що газель і сонет розвивалися незалежно один від одного, що італійський сонет як зачинатель жанру має народно-пісенну основу та розвинувся із сициліанського страмботто, або ж сициліани (Literaturoznavcha entsyklopedia, 2007: T.2, 415). Б. Михайличенко, засновуючись на власних дослідженнях, стверджує: «Східна (газельна) версія походження сонету інтенсивно накопичує позитивний матеріал, одержані результати послідовно і доказово вступають в опозицію до сицилійської концепції» (Mihailichenko, Tadzhihskaia gazel). Науковець вважає газель сонетним пражанром (Mihailichenko, O zhanrovnyh kaprizah soneta).

Засновуючись на власному перекладацькому досвіді, український поет та літературознавець, фахівець у галузі теорії поетичного перекладу Ігор Маленький вважав за необхідне для адекватного трактування та подальшої інтерпретації тексту газелі осмислення поетичних традицій суфійської поезії (Malenkyi). Те, чого перекладач через власні національні поетичні традиції може не помічати, і що в подальшому, відповідно, може бути неправильно інтерпретовано, в оригінальному тексті може бути основоположним. Зокрема Ігор Маленький зіставив фаталізм як покірливість долі у традиціях російської поезії та фаталізм як байдужість до власної долі в персько-таджицькій поезії і помітив, що історичне коріння фаталізму цих різних культурних традицій теж різне (Malenkyi). Відтак ця відмінність призводить до різних результатів та наслідків. Російський фаталізм, на думку Ігоря Маленького, трансформується у знамениту російську нудьгу, сповнену страху перед долею, натомість перський фаталізм призводить до славетного «сп’янілого» суфізму із закликami насолоджуватися радіщами буття (Malenkyi). Отже, за слушним зауваженням Ігоря Маленького, в цілком адекватному за змістом і майстерному з погляду поетичної техніки перекладі російською мовою газелі Гафіза, Ігор Сельвінський приписав перському поетові зовсім не властиву йому російську тугу.

Врешті-решт українські перекладачі постають перед вічною дилемою: принести в жертву змісту досконалу форму газелі чи пропустити

не дуже суттєві за значенням елементи. Як зазначає Л. В. Грицик, уся суть полягає у принципах відображення першоджерела (Hrytsuk, 2020: 107). Перший перекладач східної літератури, зокрема «Шахнаме» Фірдоусі, на українську мову А. Кримський вважав для себе за можливе відійти від формальної схожості, навіть від форми газелі, надаючи перевагу збереженню змісту. Однак він все ж таки дотримувався принципу органічного відтворення східної поезії формами, що властиві українському віршуванню (Shokalo, 2005: 149). Окрім того, в українській літературі ще з XIX століття розвинувся жанр переспіву, що є проміжним між оригінальним твором та перекладом. Отже, стасюючи до роботи, перекладач має свідомо обрати засадничий принцип, на якому базуватиметься його інтерпретація оригінального тексту: 1) переспів, що дозволяє певну переробку авторського задуму як у змістовій, так і у формальній складовій; 2) не обмежений формальними рамками переклад, зосереджений на відтворенні смислових відтінків; чи 3) переклад із максимальним дотриманням формальних характеристик оригіналу за збереження його змісту. Усі названі принципи однаково вартісні, дозволяючи перекладачеві вільно обирати власні засоби та прийоми художнього перекладу, щоб якомога більше наблизитися до змістової та естетичної цінності оригінального твору.

Тепер спробуємо простежити основні тенденції в сучасних перекладах іранської поезії на прикладі творчості Сімін Бехбахані. Працюючи в жанрі класичної газелі, вона стала відома і в себе на батьківщині, і за кордоном насамперед як тонкий поет-лірик, а не як громадський діяч. Але нагороду ПЕН-клубу Угорщини, премію імені Яна Паннонія 2013 року вона одержала в угорському місті Печ саме за підтримку свободи слова як автор віршів громадянського звучання. Її поезію перекладено різними мовами світу. Є надія, що з її творами, завдяки праці молодого покоління українських перекладачів, зможуть ознайомитися й українські читачі. У Надії Вишневської та Сергія Дзюби є позитивний досвід перекладання віршів сучасної іранської поетеси Азіти Кагреман, чий твори за стилем близькі до новітньої європейської поезії. Поки ж українські переклади поезії Сімін Бехбахані відсутні, розглянемо досвід перекладачів інших країн.

Каве Бассірі особливо відзначає, що переважання форми класичної газелі в поезії Сімін Бехбахані робить працю перекладача схожою на випробування (Bassiri). Найбільш відомі та найбільш успішні переклади на англійську мову були здійснені Фарзане Мілані, ірано-американською дослідницею, яка працює в Університеті Вірджинії. Сімін Бехбахані та Фарзане Мілані пов'язувала тривала дружба, що допомогло у перекладацькій роботі. Вірші Сімін Бехбахані перекладали англійською мовою також Сара Халілі ("My Country, I Shall Build You Again", 2009) та Каве Сафа ("A Cup of Sin: Selected Poems", 1999). Іранське видавництво «Сохан» надрукувало двомовну книжку поезій Сімін Бехбахані з англійськими перекладами Сари Халілі. В американському виданні перекладам віршів Сімін Бехбахані передують їх детальний аналіз, здійснений перекладачем Каве Сафа.

Фарзане Мілані довго і наполегливо працювала над перекладом найвідомішого твору Сімін Бехбахані «Батьківщино моя, я тебе відбудую». Ці варіанти можна віднайти в різних публікаціях. На прикладі цього вірша та одного з варіантів його перекладу, що були здійснені Фарзане Мілані, розглянемо, в чому полягають труднощі, з якими стикається перекладач:

#### **My country, I will build you again**

My country, I will build you again,  
if need be with bricks made of my life.  
I will build columns to support your roof,  
if need be, with my bones.  
Once more I'll breathe the perfume  
of flowers loved by your youth.  
Once more I will wash the blood stains  
on your body with my flowing tears.  
Once more, the darkness will leave this house,  
and I will paint my poems blue  
with the color of our sky.  
And in his generosity the resurrector of old bones  
will grant me the splendor of your mountains.  
Old I may be, but I can still learn,  
given another chance.  
I will begin a second youth alongside my progeny.  
I will recount the hadith of Love of Homeland  
with such passion as to bring life to every word.  
The fire still burns in my breast  
of the love for my people.

My poems may be drenched in blood  
 But you shall make me strong.  
 I will build you again with my life, however  
 meager my means (Behbahani).

### دوباره می سازمت وطن از سیمین بهبهانی

دوباره می سازمت وطن!  
 اگر چه با خشت جان خویش  
 ،ستون به سقف تو می زنم  
 اگر چه با استخوان خویش  
 ،دوباره می بویم از تو گل  
 به میل نسل جوان تو  
 ،دوباره می شویم از تو خون  
 به سیل اشک روان خویش  
 ،دوباره ، یک روز آشنا  
 سیاهی از خانه میرود  
 ،به شعر خود رنگ می زنم  
 ز آبی آسمان خویش  
 ،اگر چه صد ساله مرده ام  
 به گور خود خواهم ایستاد  
 ،که بر درم قلب اهرمن  
 ز نعره ی آنچنان خویش  
 کسی که «عظم رمیم» را  
 دوباره انشا کند به لطف  
 ،چو کوه می بخشدم شکوه  
 به عرصه ی امتحان خویش  
 ،اگر چه پیرم ولی هنوز  
 ،مجال تعلیم اگر بُود  
 جوانی آغاز می کنم  
 کنار نوباوگان خویش  
 حدیث حب الوطن ز شوق  
 بدان روش ساز می کنم  
 ،که جان شود هر کلام دل  
 چو برگشایم دهان خویش  
 ،هنوز در سینه آتشی  
 بجاست کز تاب شعله اش  
 ،گمان ندارم به کاهشی  
 ز گرمی دمان خویش  
 ،دوباره می بخشی ام توان  
 اگر چه شعرم به خون نشست  
 ،دوباره می سازمت به جان  
 اگر چه بیش از توان خویش (شعر دوباره می سازمت)

При порівнянні оригіналу з англійським текстом вже поверхневого погляду цілком достатньо, щоб помітити, що у своїй роботі перекладачка повністю проігнорувала метрику вірша Сімін Бехбахані. У перекладі Фарзане Мілані відсутні усі метричні ознаки газелі: 1) в англійському тексті у рядку може міститися як парна, так і непарна кількість складів,

що унеможливує формальний поділ бейта на дві складові-місра (нагадаємо, що у кожному бейті повинні міститися дві рівні частини, які називаються місра, наприклад, 7+7; 9+9 тощо); 2) в англійському тексті відсутнє римування на початку вірша (в зачині-матла), яке має задавати наскрізну риму усій газелі за типом aa-ba-ca-da, хоча далі може з'являтися якась подоба рими (bones-youth-tears-house); 3) редиф, який у вірші Сімін Бехбахані слідує після рими (виділений в оригінальному тексті напівжирним шрифтом), у перекладі відсутній в усіх бейтах.

Тут ідеться лише про обов'язкові елементи композиції класичної газелі, які мають бути присутні і справді присутні в різних національних літературах (арабській, перській і перськомовній, таджицькій, турецькій тощо). Обсяг даної статті не дозволяє розглянути національні особливості перської газелі і вже тим більше індивідуальний стиль поетеси. До того ж варто відзначити, що дослідники творчості Сімін Бехбахані спостерігають відхід від суворого канону форми і жанру газелі, і це можна вважати характерною особливістю її ідеостилі. У вірші «Батьківщино моя, я тебе відбудую» цей відхід виявляється в тому, що громадянська тематика, зазвичай втілювана у традиційну форму касиди, тут реалізована в газелі, яка є традиційною формою любовної лірики.

Американський літературознавець іранського походження Ахмад Карімі-Хаккак звернув увагу на те, що розмивання меж між традиційними поетичними жанровими формами касиди та газелі почалося в іранській поезії початку ХХ століття у період, знаний в історії Ірану під назвою Конституційної революції, і тоді ж з'явилися форми, названі *патріотичною касидою* (قصیده وطن) та *політичною газеллю* (غزل سیاسی) (Karimi-Nakka, 1995: 61). Тоді як традиційна касида мала б оспівувати мудрого та сміливого правителя та його діяння на благо країни й людей, на протигагу їй патріотична касида в історичному контексті початку ХХ століття оспівувала справедливий суспільний устрій, а не деспота, який тоді реально перебував при владі. Тематикою патріотичної газелі стала пристрасна одержимість поета ідеалами свободи, верховенства права та конституційної демократії, що витіснила притаманний класичній газелі опис пристрасної нерозділеного, нещасливого



кохання (Karimi-Nakkak, 1995: 62). У змішуванні жанрів Сімін Бехбахані просувається ще далі та об'єднує патріотичну касиду з політичною газеллю. Тим не менш, її твір залишається в межах форми класичної газелі.

Слід зауважити, що процеси поступової трансформації змістової сторони жанру і формальних ознак газелі, які відбувалися в національній іранській літературі початку ХХ століття, не були суто національним явищем. Подібна трансформація в той самий час відбувалася і в інших літературах, де цей жанр набув поширення. Олена Шуваєва-Петросян наводить цікавий приклад надзвичайно проникливої «Газелі про матір» вірменського поета Сармена (справжнє ім'я – Армен Саркісян) у майстерному перекладі російською мовою (Shuvaieva-Petrosian). У цій газелі оспівується не кохана жінка, а мати; до того ж поет наводить діалог між померлою матір'ю та її вже посивілим сином, і застосування такого прийому в художньому плані виявляється дуже майстерним. Отже, в принципі нове освоєння і розвиток давно відомого жанру газелі у ХХ столітті можна вважати явищем щонайменше позанаціональним і аж ніяк не відкриттям чи рисою індивідуального стилю Сімін Бехбахані. Проте у знаходженні та застосуванні нових засобів та прийомів художнього зображення їй немає рівних.

При перекладанні вірша Сімін Бехбахані англійською мовою, зі втратою характерної для газелі метрики, в англійському тексті втрачається також і значна частка довірливих, інтимних інтонацій. Обрання авторкою форми газелі замість форми касиди можна порівняти з віршованим зверненням Олександра Блока: «О, Русь моя! Жінка моя! До болю нам ясний довгий шлях!» Звертання російського поета до батьківщини не як до матері, а як до дружини здавалося його сучасникам неможливим, неймовірним, і повторити його не зможе ніхто інший. Те ж саме можна сказати про вірші Сімін Бехбахані: тематику касиди неможливо втілити в метриці газелі жодному іншому поетові, крім Сімін Бехбахані.

Можна припустити, що Фарзане Мілані, добре знаючи характерні риси перського віршування, заміщує у своєму перекладі форму газелі цілком свідомо, намагаючись компенсувати цю суттєву втрату іншими художніми засобами

та прийомами, доступними їй в англійській мові. Справді, вона обирає для свого перекладу іншу форму, в такій самій мірі характерну для англійської поезії, в якій мірі газель є національною формою, що притаманна перській поезії. У такий спосіб віршована форма і ритміко-мелодійні інтонації англійського тексту перекладу стають так само зрозумілими й органічними для читача, який належить англомовній культурі, як газель зрозуміла і близька читачеві перськомовної культури. Е. С. Козленко визначила для англомовної поезії ХХ століття у якості нових національних форм: 1) неметричний вільний вірш (верлібр), який може базуватися на різних основах: силабо-тонічній, дольникової та акцентній; 2) нові форми класичного вірша з великою групою дольникових розмірів; 3) проміжні форми вірша від метричного до неметричного (Козленко, 2016: 46).

З погляду збереження поетичної форми перської газелі зі збереженням загального змісту вірша більш вдалим видається інший англійський переклад:

I shall build you anew, homeland, with clay  
from my own flesh if need be,

I shall build your ceilings new colonnades, with  
my own bones if need be.

I shall fill you once more with flowers, as your  
youth demands,

We shall flow like your blood, out of the flood  
of my tears... (Simin Behbahani: National Poet).

На жаль, суворість дотримання законів про авторські права у розвинутих країнах дуже перебільшена, і тому авторам даної статті не вдалося ані знайти повний текст перекладу, ані хоча б встановити авторство цитованого тексту.

Англійський переклад, здійснений Фарзане Мілані, яка народилася в Ірані, і рідна мова якої перська, можна вельми умовно назвати вільним акцентним віршем (Behbahani). Відхід від жорстко встановлених формальних обмежень газелі та звернення до верлібру дає перекладачці можливість зосередитися на важливих смислових відтінках, що мають релігійно-філософську основу, і чого, звичайно, не знають люди, які не були виховані у традиціях ісламу. Фарзане Мілані у своїх коментарях пояснює, що слова Сімін Бехбахані про те, що вона готова відбудувати свою країну наново вже після своєї смерті зі своїх зотлілих кісток, повставши з могили, – це не просто стилістична фігура,

красива й складна метафора. Вірш заснований на сурах Корану (Йа.Сін, 36: 78-79) про недомисл людини: «78: Вона наводить Нам притчі, а сама забуває про своє створення. Вона говорить: «Хто оживить кістки, які зітліли?» 79: Скажи: «Оживить Той, Хто створив їх уперше! А Він знає про кожне творіння!» (Al-Quran; Behbahani). У такий спосіб Сімін Бехбахані говорить про несправедність людей, які допустили кровопролиття і розорення своєї рідної землі, та про очікування Судного дня, коли, згідно Господньої волі, повстануть з могил праведники, які й піднімуть свою країну з руїн.

Також Фарзане Мілані пояснює, що у своєму вірші Сімін Бехбахані посилається на хадис (вислів пророка Мухаммада) «Любов до своєї Батьківщини є ознакою Віри», який часто трактують по-різному (Behbahani). Ісламські богослови підкреслюють, що любов до батьківщини притаманна всім без винятку людям, і щоб любити свою батьківщину, зовсім не обов'язково бути мусульманином. Але для мусульманина любов до Батьківщини поєднується з Вірою, тобто з глибоким розумінням морально-етичних цінностей ісламу і дотриманням їх у своєму житті. Для поетеси любов до батьківщини є любов'ю до істинного ісламу, не опоганеного війною та злочинами. Її вірші не можна розуміти обмежено, лише як вираження патріотизму. Зміст тут набагато глибший: Сімін Бехбахані виступила з прямим та різким звинуваченням політиків, які допустили кровопролиття і прикривають свої злочини лозунгами вірності ісламу. Це був дуже сміливий виступ впевненої у собі, у своїх силах та у своїй правоті людини. Крім того, у вірші свою впевненість Сімін Бехбахані особливо підкреслює, немовби передаючи її іншим людям. У якості редифа цієї газелі повторюється слово *خویش* – *сама*: «Підведу із руїн я *сама*». Так може сказати лише вірна і щира мусульманка, яка впевнена, що Аллах подарує їй воскресіння на Страшному суді для того, щоб вона продовжила свої праведні діяння на землі в ім'я Бога. Далеко не кожний чоловік у той час спромігся б висловити щось подібне. Сімін Бехбахані ризикувала своїм життям і добре це усвідомлювала. Вона змогла знайти ті єдино правильні, мудрі та переконливі слова, якими можна було вплинути на владу.

У складні часи загальної невизначеності та розгубленості після революції 1979 року Сімін Бехбахані публікує шосту збірку своїх віршів, до якої увійшли поезії, написані у 1974–1982 роках, а до третьої річниці революції – сьому збірку «Передгір'я, де росте мигдаль» («دشت ارژن»), 1983.

Сміливість не полишала її ніколи. Вона була членом Спілки письменників Ірану і навіть якийсь час очолювала цю організацію, що вимагало від неї не лише відповідальності, але й рішучості (Simin Behbahani: Formidable Iranian poet). У 2006 році, вже в дуже похилому віці, Сімін Бехбахані була учасницею акції «Мільйон підписів», покликаної привернути увагу іранської громадськості і примусити законодавців змінити та привести у відповідність до міжнародних стандартів уже існуючі закони, які дискримінують жінок (Badiee). Цю акцію розпочали лише 50 людей, і Сімін Бехбахані була серед них. Саме громадянська позиція уславленої іранської поетеси Сімін Бехбахані зробила її відомою за межами Ірану. Тому її голос почули усі.

К. Талаттоф, досліджуючи цей вірш, робить дуже цікавий висновок: парадоксальним чином, незважаючи на декларований пацифістський настрій, послання Сімін Бехбахані зовсім не є примирливим: навпаки, в ньому є багато дієслів, які закликають до активних дій (Talattof, 2008).

Багато творів Сімін Бехбахані були покладені на музику. Пісню на слова «Батьківщино моя, я тебе відбудую» виконує Дар'юш Егбалі. Канадсько-іранська дослідниця, музикознавець Фарзане Хеммасі відзначає, що для подібних творів ще з 30-40-х років ХХ століття існує спеціальний музичний жанр – *соруд* (гімн, урочиста пісня), що поєднує в собі маршовий ритм, елементи іранського хорového співу та західно-європейської оркестрової музики (Hemmasi, 2017: 196).

«Батьківщино моя, я тебе відбудую» – один із найвідоміших віршів Сімін Бехбахані. Існує його переклад румунською мовою Константина Романа, який можна визнати цілком адекватним за змістом і збереженням поетичним розміром (Poetry in Translation). Однак це не переклад з оригінального тексту і навіть не переклад з підрядника. В європейській перекладній літературі це нормальна практика: Константин

Роман скористався англомовним текстом Фарзана Мілані. Причому румунський перекладач виконав свою роботу майстерно, оскільки його вірші точно відтворюють ритміку англійського вільного вірша, до якого він звернувся як до першоджерела. Тут також варто відзначити, що в румунській літературі здавна верлібр був уживаний частіше, ніж в українській. Переклад перекладу як спосіб знайомства читача з іноземною літературою, зокрема з поезією, який був обраний Константином Романом, можна застосовувати за відсутності інших способів. Однак в українській національній поезії вже існують традиції перекладу з оригінального тексту або з підрядника. Розвинута система силабо-тонічного віршування, яка вже давно існує в українській літературі, набагато ближча до метрики національної перської та перськомовної поезії, хоча ці дві системи й нетотожні. Арсенал засобів для адекватного відтворення ритмомелодики перської газелі в українській мові значно багатший, ніж в англійській. Тому українським перекладачам немає потреби орієнтуватися на практику англомовних авторів.

Ще один вірш Сімін Бехбахані, що має громадянське звучання – «Безногий» («مردی که یک پاندارد»), присвячений трагедії ірано-іракської війни. Він також написаний у формі газелі, але від класичної газелі, по суті, тут залишилася тільки форма: невеликий обсяг, досконалий ритм і рима, монологічність та сповідальність. А ще тут є те, що найголовніше в газелі, – пристрасне і щемне почуття любові. Однак ця газель одержала динамічний сюжет і позбавлена звичної для даного жанру словесної вишуканості та красовитості. Оповідачка описує свою миттеву зустріч на вулиці з безногим чоловіком, героєм війни, який, на її подив, доволі легко й швидко пересувається, постукуючи своєю милицею. Від самого початку оповідачка вражає не його зовнішній вигляд – підібгана пуста холоша і милиця, а недобрый погляд, який ясно демонструє його небажання навіть випадкового зорового контакту. Шістдесятилітня оповідачка одразу сприймає та описує цього чоловіка як зрілого мужчину, хоча насправді це двадцятилітній юнак, майже хлопчик. Вона замислюється над тим, що в цього чоловіка попереду довге життя зі своїм болем і каліцтвом. Вона розуміє, що його злість – наслідок пережитого ним, хоче по-материнському сказати йому якісь

заспокійливі слова, підтримати його, але, отямившись від своїх роздумів, вона бачить, що він вже пішов геть.

Прикметно, що вірш був написаний тоді, коли війна ще тривала (1988 рік). Більшість творів про цю війну буде написано набагато пізніше. Але Сімін Бехбахані вдалося досягнути філософського осмислення того, що відбувається. Вона послідовно виступає проти війни, тому що розуміє: молоді люди не повинні накопичувати в собі лють, яка все одно буде шукати собі виходу і призведе до нових трагедій.

Ахмад Карімі-Хаккак дуже слушно відзначає, що, попри притаманну жанрові газелі відсутність діалогу, цей діалог насправді відбувається за мовчазного обміну поглядами (Karimi-Nakkak, 2014: 17). Складається враження, що, описуючи свою легку ходу (а читач при цьому добре знає, скільки років самій Сімін Бехбахані, вона свого віку не приховує), оповідачка готова віддати цьому випадково зустрінтому чоловікові свої ноги, лише не знає, як це зробити.

Світ дізнався про Сімін Бехбахані завдяки її активній громадянській позиції, її розуму, пристрасності та сміливості. Тому може скластися хибне враження, що, крім громадсько-політичного життя, її більше ніщо у світі не цікавило. Насправді, без огляду на її громадську активність, в Ірані, країні з давніми і глибокими поетичними традиціями, Сімін Бехбахані найбільше цінують все ж таки за ніжність, витонченість та жіночність, висловлені у її віршах. Одним з найвідоміших її творів є газель «Чому ти пішов?» Цей твір поетеса написала у 2003 році, коли їй було 76 років. Він присвячений її великому кохання – її чоловікові Манучехру Кушіяру, який пішов із життя у 1984 році. Вражає сила і молодість почуття, втіленого у довершеній поетичній формі. Вірші, покладені на музику і виконані відомим співаком Хомаюном Шаджаряном, бездоганні. В них назавжди залишилася живою чиста душа іранської поетеси.

Кожен твір Сімін Бехбахані привертає увагу або своєю тематикою, або ж своєю формою, в її віршах завжди є щось нове і сміливе. Останні збірки її поезій з'явилися у 2012-2013 роках, за рік до її смерті: «З моєю мамою» («با مادرم»), «Поезія нашого часу» («با مادرم همراه»), «Збірка віршів Сімін Бехбахані» («مجموعه اشعار»)

«سیمین بهبهانی»). Українські читачі можуть знайти для себе багато несподіваного, важливого та близького до української культури в її творчості.

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Творчість Сімін Бехбахані потребує подальшого ретельного вивчення і з погляду тематики її газелей, і з погляду їх метрики та особливостей ідеостилу поетеси. Творчість Сімін Бехбахані знають і цінують шанувальники поезії з усього світу. Вона заслуговує на те, щоб з її газелями ознайомилися також і українські читачі. Художній переклад в Україні вже має сформовані традиції, засновані на силабо-

тонічному віршуванні, також давно та успішно працюють українські перекладачі зі східних мов. Якщо європейські перекладачі поступилися збереженням метрики газелі на користь збереження її змісту, вдаючись до невластивого східній поезії верлібру, то українські перекладачі мають увесь арсенал засобів для збереження або принаймні стилізації ритмомелодики східної поезії. З метою створення в Україні нової перекладацької школи, для адекватного перекладу перськомовної поезії необхідне теоретичне осмислення новаторських тенденцій у творчості Сімін Бехбахані та інших видатних поетів сучасного Ірану.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Грицик Людмила. Життя книги триває: розмисли над українською рецепцією «Шах-наме» Фірдоусі. *Слово і Час*. 2020. № 2 (710). С. 107-112.
2. Козленко Э. С. Метрика и ритмика английского стиха XX века. *Гуманитарные исследования*. 2016, № 1 (10). С. 42–46.
3. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: Академія, 2007.
4. Маленький Ігор. *Любов і жінка у сучасних перекладах таджицько-перської лірики*. URL: <http://ukrlife.org/main/minerva/women&love.htm> (20.01.2022)
5. Михайличенко Б. С. *Таджикская газель и западноевропейский сонет: сближения и расхождения*. URL: <https://uz.denemetr.com/docs/768/index-277005-28.html> (15.01.2022)
6. Михайличенко Б. С. *О жанровых капризах сонета и газели*. URL: <https://uz.denemetr.com/docs/769/index-85687-9.html> (11.01.2022)
7. Шокало О. А. Агагангел Кримський – дослідник і перекладач Гафіза Ширазького (освоєння феномену суфізму на українському ґрунті). *Східний світ*. 2005. № 5. С. 142-151.
8. Шуваева-Петросян Елена. *Что такое газелла?* URL: <https://www.shkolazhizni.ru/culture/articles/7771/?scheme=https> (10.01.2022)
9. Badiie Manijeh. *Portraits of Empowerment Exhibited by One Million Signatures Campaign Activists*. URL: <https://digitalcommons.unl.edu/cesdiss/136> (23.01.2022)
10. Bassiri Kaveh. *Modern Iranian Poetry in Translation*. URL: <https://sites.lsa.umich.edu/mqr/2015/03/modern-iranian-poetry-in-translation/> (12.01.2022)
11. Behbahani Simin. *My Country, I Will Build You Again*. <http://www.thanalonline.com/en/page.asp?ID=291> (12.01.2022)
12. Hemmasi Farzaneh. Rebuilding the homeland in poetry and song: Simin Behbahani, Dariush Eghbali, and the making of a transnational national anthem. *Popular communication*, 2017. Vol. 15, No 3, 192-206.
13. Karimi-Hakkak Ahmad. Simin Behbahani: A Career in Poetry. *Text of Speech at Centre for Iranian Studies*. 2014. No 7, 1-21.
14. Karimi-Hakkak, Ahmad. *Recasting Persian Poetry: Scenarios of Poetic Modernity in Iran*. Salt Lake City: University of Utah Press, 1995.
15. Mostyn, Trevor. *Simin Behbahani obituary*. URL: <https://www.theguardian.com/books/2014/aug/28/simin-behbahani> (03.01.2022)
16. *Poetry in Translation, (CCXCI), Simin Behbahani (1927-2014), Iran: "My Country, I Will Build You Again", "Țara mea, te voi reclădi"*. <http://romanianstudies.org/content/2014/08/29/poetry-in-translation-ccxci-simin-behbahani-1927-2014-iran-my-country-i-will-build-you-again-tara-mea-te-voi-recladi/> (12.01.2022)
17. *Simin Behbahani: Formidable Iranian poet and fearless activist*. URL: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-28857014> (03.01.2022)
18. *Simin Behbahani: National Poet, Nation's Mother*. URL: <https://tavaana.org/en/content/simin-behbahani-national-poet-nation%E2%80%99s-mother> (23.01.2022)
19. *Simin Behbahani, Renowned Iranian Poetess*. URL: <https://women.ncr-iran.org/2019/10/27/simin-behbahani-renowned-iranian-poetess/> (03.01.2022)

20. Talatoff K. (2008). "I Will Rebuild You, Oh My Homeland": Simin Behbahani's work and sociopolitical discourse. *Iranian studies*, 41 (1), 19-36.

21. قرآن، الازهر مجمع البحوث الاسلاميه الإدارة العامة للبحوث و التأليف و ترجمه اداره المصاحف، نموذج رقم ٤، ايران، تهران، سال ٢٠٢٠ سورہ ٧٨-٧٩ ياسين آيه ٣٦ صفحه

22. شعر دوباره می سازمت وطن از سیمین بهبهانی URL: <https://www.newslaw.net/%D8%B4%D8%B9%D8%B1-%D8%AF%D9%88%D8%A8%D8%A7%D8%B1%D9%87-%D9%85%DB%8C-%D8%B3%D8%A7%D8%B2%D9%85%D8%AA-%D9%88%D8%B7%D9%86-%D8%A7%D8%B2-%D8%B3%DB%8C%D9%85%DB%8C%D9%86-%D8%A8%D9%87%D8%A8%D9%87%D8%A7%D9%86%DB%8C.a272400>

## REFERENCES:

1. Hrytsyk, Liudmyla. (2020) Zhyttia knyhy tryvaie: rozmysly nad ukrainskoiu retseptsiieiu "Shah-name" Firdousi [*The life of the book lasts: thoughts about Ukrainian translation of "Shah-name" by Firdousi*]. *Slovo i Chas*, 2 (710), 107-112 [In Ukrainian].

2. Kozlenko, E. S. (2016). Metrika i ritmika angliiskogo stiha 20 veka [*Metric and rhythmic of English verses of 20<sup>th</sup> century*]. *Gumanitarnyye issledovaniia*, 1 (10), 42-46 [In Russian].

3. Literaturoznachcha entsyklopedia: u dvoh tomah. (2007). [*Literary Entsyklopedia: in two volumes*] / Avt.-uklad. U. I. Kovaliv. Kyiv: Akademiia. [In Ukrainian].

4. Malenkyi, Ihor. Liubov ta zhinka u suchasnyh perekladah tadjhytsko-perskoi liryky [*Love and woman in modern translations of Tajik-Persian poetry*]. URL: <http://ukrlife.org/main/minerva/women&love.htm> (20.01.2022) [In Ukrainian].

5. Mihailichenko, B. S. Tadjhiskaia gazel i zapadnoevropeiskii sonet: sblizeniia i rashozhdeniia [*Tajik ghazal and Western European sonnet: convergence and divergence*]. URL: <https://uz.denemetr.com/docs/768/index-277005-28.html> (15.01.2022) [In Russian].

6. Mihailichenko, B. S. O zhanrovih kaprizah soneta i gazeli [*About genre caprice of sonnet and ghazal*]. URL: <https://uz.denemetr.com/docs/769/index-85687-9.html> (11.01.2022) [In Russian].

7. Shokalo, O. A. (2005) Ahatanhel Krymskyi – doslidnyk i perekladach Hafiza Shyrazkoho (osvoienna fenomenu sufizmu na ukrainskomu hrunti) [*Ahatanhel Krymskyi as a researcher and translator of the poetry by Hafes Shirazi (an exploration of the phenomenon of sufism on the Ukrainian national basis)*]. *Skhidnyi svit*, 5, 142-151 [In Ukrainian].

8. Shuvaieva-Petrosian, Elena. Chto takoe gazella? [*What does it mean ghazal?*] URL: <https://www.shkolazhizni.ru/culture/articles/7771/?scheme=https> (10.01.2022) [In Russian].

9. Badiie, Manijeh. *Portraits of Empowerment Exhibited by One Million Signatures Campaign Activists*. URL: <https://digitalcommons.unl.edu/cesdiss/136> (23.01.2022)

10. Bassiri, Kaveh. *Modern Iranian Poetry in Translation*. URL: <https://sites.lsa.umich.edu/mqr/2015/03/modern-iranian-poetry-in-translation/> (12.01.2022)

11. Behbahani, Simin. *My Country, I Will Build You Again*. <http://www.thanonline.com/en/page.asp?ID=291> (12.01.2022)

12. Hemmasi, Farzaneh. (2017). Rebuilding the homeland in poetry and song: Simin Behbahani, Dariush Eghbali, and the making of a transnational national anthem. *Popular communication*, Vol. 15, No 3, 192-206.

13. Karimi-Hakkak, Ahmad. (1995). *Recasting Persian Poetry: Scenarios of Poetic Modernity in Iran*. Salt Lake City: University of Utah Press.

14. Karimi-Hakkak, Ahmad. (2014) Simin Behbahani: A Career in Poetry. *Text of Speech at Centre for Iranian Studies*, 7, 1-21.

15. Mostyn, Trevor. *Simin Behbahani obituary*. URL: <https://www.theguardian.com/books/2014/aug/28/simin-behbahani> (03.01.2022)

16. *Poetry in Translation, (CCXCI), Simin Behbahani (1927-2014), Iran: "My Country, I Will Build You Again", "Țara mea, te voi reclădi"* <http://romanianstudies.org/content/2014/08/29/poetry-in-translation-ccxci-simin-behbahani-1927-2014-iran-my-country-i-will-build-you-again-tara-mea-te-voi-recladi/> (12.01.2022)

17. *Simin Behbahani: Formidable Iranian poet and fearless activist*. URL: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-28857014> (03.01.2022)

18. *Simin Behbahani: National Poet, Nation's Mother*. URL: <https://tavaana.org/en/content/simin-behbahani-national-poet-nation%E2%80%99s-mother> (23.01.2022)

19. *Simin Behbahani, Renowned Iranian Poetess*. URL: <https://women.ncr-iran.org/2019/10/27/simin-behbahani-renowned-iranian-poetess/> (03.01.2022)

20. Talatoff, K. (2008). "I Will Rebuild You, Oh My Homeland": Simin Behbahani's work and sociopolitical discourse. *Iranian studies*, 41 (1), 19-36.

قرآن، الازهر مجمع البحوث الاسلاميه الإدارة العامه للبحوث و التأليف و ترجمه اداره المصاحف، نموذج رقم 4، ايران، تهران، سال - 2020 سورة 21. Al-Quran, Al-Azhar majma' al-buhuth al-islamiya al-idariya al-amma l-ilbuhuth wa taalif was tarjama diabetes al-masahef, namuzaj raqam 4, Iran, Tehran, 2020, Ya-sin: 36, 78-79.

شعر دوباره می سازمت وطن از سیمین بهبهانی 22. URL: <https://www.newslaw.net/%D8%B4%D8%B9%D8%B1-%D8%AF%D9%88%D8%A8%D8%A7%D8%B1%D9%87-%D9%85%DB%8C-%D8%B3%D8%A7%D8%B2%D9%85%D8%AA-%D9%88%D8%B7%D9%86-%D8%A7%D8%B2-%D8%B3%DB%8C%D9%85%DB%8C%D9%86-%D8%A8%D9%87%D8%A8%D9%87%D8%A7%D9%86%DB%8C.a272400>